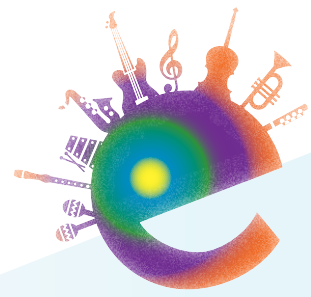

eigenwijs

DIGITAAL

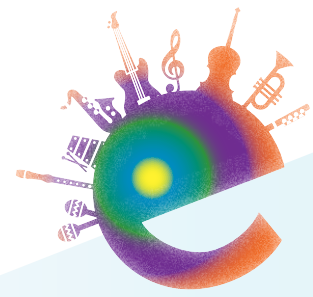
Korte verantwoording
Februari 2016

Inhoudsopgave

1.	De essentie	
	Muzikale ontwikkeling van kinderen	3
1.1.	De muzikale omgeving van kinderen	3
1.2.	Cultuuronderwijs	4
1.3.	De leraar basisonderwijs	5
2.	Zing-wijs en muziek-wijs: een beschrijving van de inhoud	6
3.	Onderbouwing van het lesmateriaal	9
3.1.	KVB-model	9
3.2.	Leerlijnen	10
3.3.	Het creatieve proces	11
3.4.	21e-eeuwse vaardigheden	13
3.5.	Van welke digitale mogelijkheden maakt EWD gebruik.	14
3.6.	De vormgeving van het programma	14
3.7.	De taak van de leerkracht	15
3.8.	Samenhang	15
	Bibliografie	16

1. De essentie

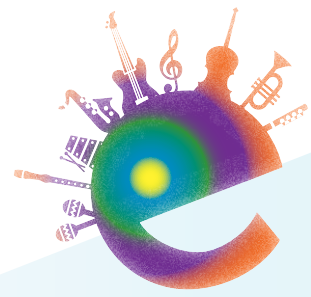
Eigen-wijs Digitaal is een methode muziek voor de basisschool en richt zich op de muzikale ontwikkeling van kinderen van 4 t/m 12 jaar. De methode zoekt aansluiting bij de belevingswereld, is sterk gericht op het bieden van professionele ondersteuning voor de groepsleraar en biedt voor zowel kinderen als leerkrachten een aantrekkelijk pakket. *Eigen-wijs Digitaal* is onderwijskundig en muziekpedagogisch 'up to date' en vertaalt daarom recent wetenschappelijke inzichten naar de onderwijspraktijk. Dat betekent dat *Eigen-wijs Digitaal* het nieuwe leerplankader van de SLO ondersteunt en vormgeeft. Dat betekent ook dat de methode werkt via het digitaal schoolbord en aantrekkelijk is vormgegeven.

Eigen-wijs Digitaal is niet alleen een verzameling van leuke liedjes en verrassende lessen. De methode is gebaseerd op langlopende leerlijnen en de nieuwste methodische inzichten. Het baseert werkvormen, leerinhouden en didactische principes op een onderwijskundig concept dat jarenlang is getoetst. De visie van de ontwikkelaars op de muzikale ontwikkeling van kinderen, onderwijsconcepten, is breed uitgewerkt in *Muziek Meester!*, het handboek voor muziekonderwijs voor de Pabo (Lei, Haverkort, & Noordam, 2015).

1.1. De muzikale omgeving van kinderen

De muzikale activiteiten en muzikale voorkeuren van de kinderen uit de basisschoolleeftijd veranderen voortdurend. Nieuwe idolen, nieuwe tv-programma's, nieuwe muziek bij films en computerprogramma's: geen dag is hetzelfde. Henkjan Honing wees er op dat kinderen luisterend heel actief zijn en ook op de muziek reflecteren. Tegelijk constateert hij dat ze eigenlijk nauwelijks in de gaten hebben wat muziek zo spannend troostend of opwindend voor hen maakt (Honing, 2009).

De muzikale omgeving van veel kinderen bestaat daarnaast ook uit een productieve deelname aan het muziekleven. Ze krijgen muziekles op een instrument, zingen in koortjes, vormen een bandje, spelen mee in plaatselijke harmonie en fanfareorkesten, doen muzikale spelletjes op internetsites en zingen mee met karaoke-achtige computerprogramma's.

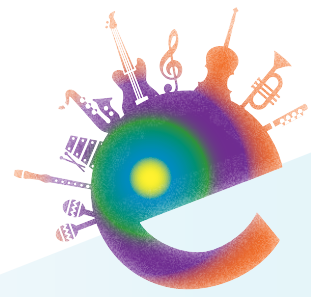

1.2. Cultuureducatie

Muziekonderwijs is ook cultuuronderwijs. Het staat midden in de cultuur en moet voor kinderen herkenbaar zijn en tegelijk de kinderen ook oren en ogen openen voor andere culturen. Daarbij is een speciale rol weggelegd voor digitale lesmethoden en het internet. Want dankzij de digitalisering dringen de kunsten sterker dan ooit door tot de samenleving volgens de Raad voor Cultuur. Niet eerder was het culturele aanbod zo breed en uitbundig, van mondiaal tot lokaal niveau; nooit waren de mogelijkheden tot consumptieve van en actieve participatie aan uiteenlopende kunstvormen zo groot en divers (Raad voor Cultuur, 2014). De lessen in *Eigen-wijs digitaal* dragen bij aan de vorming van een brede basis voor de culturele ontwikkeling van de kinderen en confronteren hen ook met muziek die ze van huis uit niet meekrijgen. Zo leren ze open te staan voor verschillende muziekstijlen en worden ze geholpen te functioneren in een complexe, pluriforme en snel veranderende maatschappij. Cultuuronderwijs leert leerlingen te reflecteren op cultuur in het algemeen, op hun eigen cultuur en op de cultuur van anderen. Cultuuronderwijs stimuleert en ontwikkelt het culturele bewustzijn van leerlingen. Ze leren hoe ze hun eigen leven en wereld ervaren en hoe anderen dat doen (Heusden, 2010).

Bij cultuureducatie gaat het om alle kunstvormen (muziek, dans, theater, toneel, beeldende kunst, cultureel erfgoed, architectuur, film, fotografie, video en literatuur). *Eigen-wijs Digitaal* legt hierin verbindingen en werkt op verschillende manieren aan de culturele vorming van de kinderen. In eerste instantie door het uitgebreide liedmateriaal dat een beeld geeft van heden en verleden. Maar daarnaast ook met de honderden luistervoorbeelden van muziek uit de 'hoge' en de 'lage' cultuur, heden en verleden, westers en niet-westers. Verschillende soorten muziek passeren de revue.

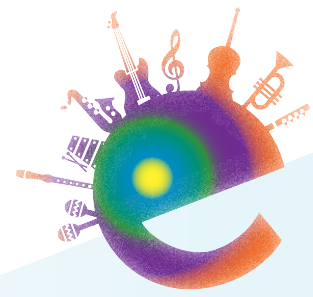
1.3. De leraar basisonderwijs

Deze verschillende perspectieven leveren een uitdagende situatie voor leraren basisonderwijs. Voor hen luidt de opdracht: zorg voor de muzikale ontwikkeling van de kinderen, verlies daarbij de muzikale omgeving van het kind niet uit het oog en realiseer je dat je ook een culturele taak hebt. Dat vraagt om andere competenties van die leerkracht: naast een conceptuele visie op de inhoud van het muziekonderwijs, moet de leraar basisonderwijs ook beschikken over muzikale vaardigheden, didactische vaardigheden, een behoorlijke repertoirekennis, leerplanmatige kennis, inzicht in leerlijnen, communicatieve en organisatorische eigenschappen.

Uitdagende lessen in een moderne vormgeving.

Eigen-wijs Digitaal wil leraren in het basisonderwijs daarbij ondersteunen. Die ondersteuning vindt plaats door verantwoord digitaal onderwijsmateriaal aan te bieden waarbij de leerkracht optimaal uitdagende muzikale werkvormen kan toepassen zonder zichzelf als muzikaal vaardig te bestempelen. De kinderen worden aangesproken, de muzikale ontwikkeling staat centraal, het lesmateriaal is mooi vormgegeven, de lessen sluiten aan bij de belangstellingswereld van de kinderen en de muzikale omgeving is net als de culturele ontwikkeling een belangrijk uitgangspunt bij de inhoudsbepaling.

2. Zing-wijs en Muziek-wijs:

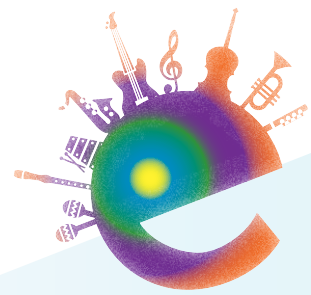
een beschrijving van de inhoud

Het digitale pakket *Eigen-wijs Digitaal* bevat ruim 500 liedjes (*Zing-wijs*) en 120 lessen muziek (*Muziek-wijs*) voor het primair onderwijs. Alle materialen zijn ontwikkeld in samenwerking met leraren basisonderwijs, vakleerkrachten muziek en muziekdocenten Pabo. Daardoor is er een groot landelijk draagvlak ontslaan voor gekozen inhoud en didactische concepten. De samenstellers zijn bij de keuze van de liederen en de inrichting van de lessen uitgegaan van een betekenisvolle en eigentijdse methodiek, gericht op de brede muzikale ontwikkeling van de kinderen.

Zing-wijs

De verzameling liedjes in *Zing-wijs* is breed samengesteld: oud en nieuw, uit verschillende culturen, uit verschillende taalgebieden, in diverse stijlen. De liedjes worden voorgezongen en bij de liedjes is ook een karaoke-versie beschikbaar. Al het materiaal uit de bundels *Eigen-wijs* en *Kleuter-wijs* is opgenomen. Bij veel liedjes is de aanleerprocedure beschreven en zijn extra's zoals spelvormen, video's en begeleidingen toegevoegd. *Zing-wijs* bevat ook honderd Engelstalige liedjes, rond de thema's van Engels-in-het-basisonderwijs

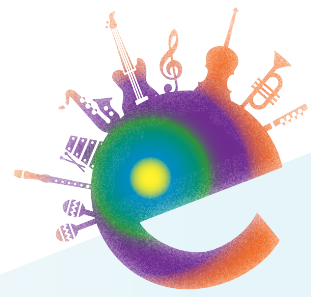

(Eibo): op straat, tellen, dieren enzovoort. Ze zijn daarom uitstekend bruikbaar bij het vak Engels op de basisschool. Bij veel Engelstalige liedjes is een didactische beschrijving opgenomen die gebaseerd is op een unieke combinatie van de didactiek van het Engelse taalonderwijs en de muziekdidactiek. Voor groep 7 en 8 zijn de teksten in eenvoudig Engels.

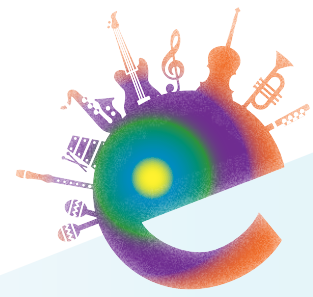
Muziek-wijs

Muziek-wijs is een complete muziekmethode voor het digibord. De lessen zijn gebaseerd op de vernieuwde doorgaande leerlijn muziek van de SLO. *Muziek-wijs* bevat 120 digitale muzieklessen voor alle groepen van de basisschool. De lessen zijn geschreven voor gebruik op het digibord. De lessen zijn laagdrempelig en eenvoudig te hanteren door iedere leraar. Stap voor stap wordt de groep door de les geleid. Hierbij is de groep actief, de leraar organiseert en stimuleert. Werkbladen en andere leerling-materialen zijn uit te printen (of te presenteren op het digitale schoolbord). De lessen duren een half uur tot drie kwartier maar vormen door de veelheid van werkvormen ook vaak de basis voor weekthema's, projecten of herhalingen gedurende de week. Het is aan de leerkracht de keuze te maken onderdelen van de les wel of niet in de klas onder de aandacht te brengen en zo de duur van de les op de eigen situatie af te stemmen. Bijna alle lessen bevatten extra's of verdiepingen die

later in de klas nog eens kunnen worden toegepast. Hierbij is veel aandacht voor zelfstandig werken van de kinderen en gedifferentieerde werkvormen: speelstukjes, ontdekhoek, ontwerp opdrachten, enz.. De onderwerpen zijn meestal buitenmuzikaal en vaak geschikt voor een thematische uitbreiding (de zee, dieren, of voor de bovenbouw: popmuziek, het symfonieorkest), met genoeg materiaal voor meerdere muzieklessen. Voor elke groep zijn 20 lessen uitgewerkt. Hierdoor is er ruimte om de week erop te werken aan verdiepingsmateriaal, een lied uit *Zing-wijs* of andere muzikale activiteiten. De lessen uit *Muziek-wijs* zijn oorspronkelijk afkomstig uit de methode *Moet je doen* (Haverkort, Lei & Noordam, 2007). Bewerkt, vereenvoudigd, soms uitgebreid en aangepast en geschikt gemaakt voor het digibord.

The screenshot shows a digital interface for a music lesson. At the top, there is a navigation bar with the title 'MUZIEK-WIJS' and several menu items: 'verkennen', 'muziek maken', 'spelen', 'ontwerpen', 'afsluiten', and 'extra'. Below this, the main heading is 'Oefen je keukenmuziek'. On the left, there are two tabs: 'Tastelen' and 'Inhoudsmateriaal'. The main content area is titled 'Stap 3' and contains the following text: 'Oefen met je groep je keukenmuziek. Er zijn keukenorkestleden en er is een dirigent. Waar let je op:'. Below this text is a bulleted list of instructions: '• Speel je de geluiden zoals ze genoteerd zijn?', '• Speel je niet te hard/zacht of kort/lang?', '• Speel je alleen wanneer je tekens voorkomen?', and '• Let je goed op de dirigent?'. To the right of the text is a grid of musical notation symbols, including a fork, a blue circle, a blue triangle, a blue square, a blue circle, a blue square, a blue circle, a blue square, a blue circle, a blue square, a blue circle, and a blue square. Below the grid is an image of a young girl in a red jacket and a white hat with red polka dots, holding a red fork and looking up.

3. Onderbouwing van het lesmateriaal

3.1. KVB-model

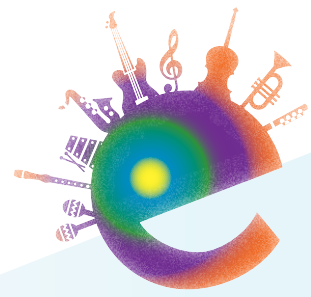

Opvattingen over de inhoud van het muziekonderwijs en de specifieke manier waarop kinderen met muziek bezig kunnen zijn, zijn verwoord in het Klank-Vorm-Betekenismodel. In dit model komt de inhoud van het onderwijs en de manier waarop kinderen met muziek bezig kunnen zijn bij elkaar.

Klank: muziek - ongeacht de traditie, stijl, genre of soort - bestaat uit klanken met een lengte (ritme), hoogte (melodie), sterkte (dynamiek) en kleur (timbre). De componist speelt met die klanken, de muzikant herschept die klanken op zijn eigen manier en de luisteraar interpreteert die klanken.

Vorm: door klanken te herhalen en te variëren en door contrasten tussen klanken aan te brengen ontstaat vorm in de muziek. Met die mogelijkheden gaan componisten spelen en ontstaan typische vormen: couplet-refrein, rondo, fuga, sonate, symfonie enz. Muzikale vormen zijn voor kinderen een handvat om greep te krijgen op de muziek. Herhalingen, contrasten en variaties zijn waar te nemen, te benoemen, te tekenen.

Betekenis: De in vorm gezette klanken hebben betekenis voor mensen: muziek doet mensen iets, muziek schept een sfeer of vervult een specifieke functie. Kinderen leren dat muziek iets voor hen betekent en dat zij iets met muziek kunnen doen. De betekenis van muziek komt naar voren in programmamuziek (muziek die iets vertelt over mensen dieren figuren sfeer of stemmingen), absolute muziek (het tegenovergestelde van programmamuziek) en de functie van muziek (bijvoorbeeld muziek bij reclame, muziek bij film of religie).

In de muzieklessen komen deze KVB-aspecten terug binnen de muzikale activiteiten ofwel domeinen:

- Zingen
- Luisteren
- Muziek maken
- Muziek lezen en noteren
- Bewegen op muziek

Door een evenwichtige en doordachte afwisseling van deze verschillende muzikale gedragingen ervaren de kinderen in de lessen wat ze zelf met muziek kunnen doen. Ze worden zich binnen een doorgaande leerlijn bewust van deze aspecten door ze te ervaren, te benoemen en in hun gedrag te laten zien.

3.2. Leerlijnen

Een leerlijn is ‘een beredeneerde opbouw van tussendoelen en inhouden naar een einddoel’. Leerlingen verwerven daarbinnen competenties (een combinatie van kennis, vaardigheden en attitudes).

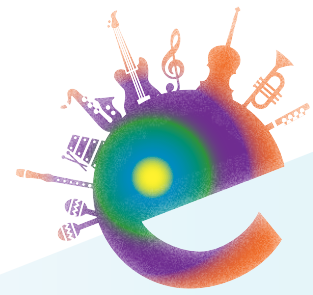
De SLO ontwikkelde binnen het leerplankader kunstzinnige oriëntatie ook leerlijnen voor muziek, beeldend, dans en drama. Samen zorgen deze vier leerlijnen dat de leerlingen de competenties van kunst en cultuur verwerven (zie www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl).

De leerlijnen van de kunstzinnige vakdisciplines beschrijven op vier momenten (groep 1-2, 3-4, 5-6 en 7-8) wat een leerling, gemiddeld gezien, aan competenties verworven heeft.

In *Eigen-wijs Digitaal* wordt de leerstof (gerelateerd aan het KVB-model) verdeeld over de verschillende leerjaren van de basisschool. Twee richtinggevende kaders daarbij zijn:

- a. *Tule* (zie <http://tule.slo.nl>). In dit document worden op basis van de 5 domeinen een serie tussendoelen en leerlijnen gegeven voor (o.a.) het vak muziek.
- b. *Leerplankader kunstzinnige oriëntatie* (SLO, 2014).

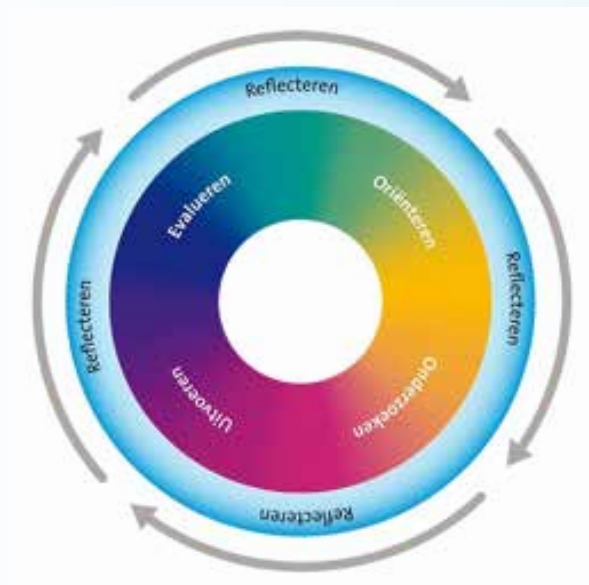
Het leerplankader beschrijft in algemene zin hoe onderwerpen en thema's binnen het leergebied kunstzinnige oriëntatie gekozen kunnen worden.

De kerndoelen voor dit leergebied zijn het uitgangspunt. De kunstzinnige vakdisciplines worden specifiek uitgewerkt. Het leerplankader kan als richtinggevend kader dienen voor het ontwikkelen van een leerlijn voor het leergebied kunstzinnige oriëntatie.

In deze benadering komen veel gedachten van de afgelopen jaren terug, zoals Haanstra's waarschuwing dat kunstonderwijs authentiek moet zijn en zich moet richten op de belevingswereld van kinderen (Haanstra, 2011). Maar ook de verworvenheden van de Russische leerpsychologen, dat een kind zich ontwikkelt in de relatie tot zijn (culturele) omgeving, zijn zichtbaar in deze benadering.

3.3. Het creatieve proces

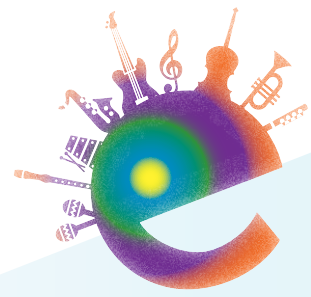

Centraal in het leerplankader (SLO, 2014) staat het creatieve proces. Hiermee wordt geprobeerd om binnen een cultureel-kunstzinnige context de creatieve ontwikkeling van de kinderen te stimuleren.

Het creatief proces wordt daar onderverdeeld in vier fasen:

- oriëntatie
- onderzoek
- uitvoeren
- evalueren

Reflectie is daarbij voortdurend aanwezig.

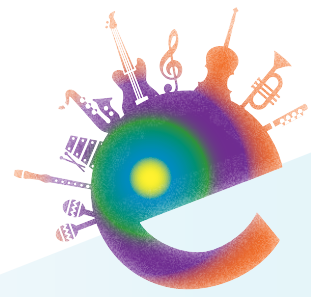

In *Eigen-wijs Digitaal* zijn deze fases in principe altijd herkenbaar aanwezig. Bij het tabblad 'Achtergronden' wordt verantwoording afgelegd hoe deze fases in de les zijn vormgegeven. In de hogere groepen staan deze fases ook in de verschillende tabbladen. In de lagere groepen is vaak gekozen voor een wat kindvriendelijker formulering.

Bij een aantal lessen is er voor gekozen om inhoudelijke redenen hierop te variëren en de inhoud van de lessen bepalend te laten zijn voor een aangepaste fasering. Soms wordt er tijdens de onderzoeksfase al geëvalueerd, soms wordt het onderzoek overgeslagen omdat het in de les meer gaat om bijvoorbeeld ambachtelijke, muzikale vaardigheden.

Voor het vak muziek gaat het dus niet meer alleen om het zingen van mooie liedjes (hoe waardevol dat overigens kan zijn voor hun muzikale ontwikkeling), of over het luisteren naar mooie muziek. Er wordt veel meer gefocust op de creatieve ontwikkeling van kinderen. Wel heeft muziekonderwijs een bredere doelstelling dan alleen creativiteitsontwikkeling: het ontwikkelen van de muzikale vaardigheden (zingen, spelen enz.) hoeft niets te maken te hebben met creativiteit. Een kind wordt niet creatief van het zingen van een liedje of het luisteren naar een mooi muzieknummer. Dat geldt ook voor het uitvoeren van bestaande patronen bij bewegen op muziek, het spelen op een trommel van een vast motief of het luisterend kunnen meelezen van een notenbeeld. Voor de muzikale ontwikkeling van kinderen staat de waarde van deze activiteiten echter buiten kijf.

Als het gaat om de ontwikkeling van creativiteit bij muzieklessen dan zal het moeten gaan om de uitbreiding van diverse muzikale werkvormen met creatieve activiteiten. Een liedje zingen over de winter wordt gecombineerd met het luisteren naar wintergeluiden, het ontwerpen van een muziekstuk met wintergeluiden, luisteren naar en bewegen op muziek waarin de winter wordt uitgebeeld: op een dergelijke manier kan het muziekonderwijs verrijkt worden met creatieve momenten.

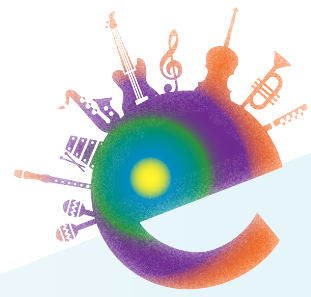

3.4. 21e-eeuwse vaardigheden

Wat moeten kinderen nu leren om goed te kunnen functioneren in de samenleving van de 21e-eeuw? In het leerplankader voor kunstzinnige oriëntatie (SLO, 2014) gaat bijzondere aandacht uit naar 21e-eeuwse vaardigheden. Creativiteit is een van de benodigde vaardigheden maar de *Eigen-wijs Digitaal* levert aan veel meer 21e-eeuwse vaardigheden een bijdrage.

- **Creativiteit:** het bedenken van nieuwe ideeën en deze kunnen uitwerken en analyseren.
- **Kritisch denken:** het kunnen formuleren van een eigen, onderbouwde visie of mening.
- **Probleemoplosvaardigheden:** het (h)erkennen van een probleem en tot een plan kunnen komen om het probleem op te lossen.
- **Communiceren:** het effectief en efficiënt overbrengen en ontvangen van een boodschap.
- **Samenwerken:** het gezamenlijk realiseren van een doel en anderen daarbij kunnen aanvullen en ondersteunen.
- **Digitale geletterdheid:** het effectief, efficiënt en verantwoord gebruiken van ICT, waarbij digitale geletterdheid een combinatie is van basiskennis ICT, mediawijsheid en informatievaardigheden.
- **Sociale en culturele vaardigheden:** het effectief kunnen leren, werken en leven met mensen met verschillende etnische, culturele en sociale achtergronden.
- **Zelfregulering:** het kunnen realiseren van doelgericht en passend gedrag.

3.5. Van welke digitale mogelijkheden maakt Eigen-wijs Digitaal gebruik.

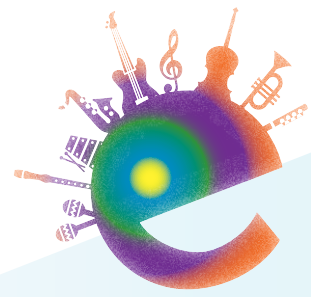
In *Eigen-wijs digitaal* wordt optimaal omgegaan met digitale mogelijkheden. Dat mag niet ten koste gaan van het werken met instrumenten, het zingen van liedjes, samenwerken binnen groepen. De aansturing van de meer ambachtelijke werkvormen kan echter uitstekend geschieden binnen een digitale leeromgeving. Het programma maakt - in met *name Muziek-wijs* - gebruik van verschillende interactieve werkvormen:

- Open vragen waarbij de antwoorden verborgen blijven
- Schuifmogelijkheden met afbeeldingen
- Goed/fout vragen
- Directe links naar YouTube-fragmenten
- Alle luistervoorbeelden en liedjes zijn in elke fase van de les direct bereikbaar via knoppen op het scherm.

3.6. De vormgeving van het programma

Het programma is bedoeld voor kinderen. Dat betekent dat de vormgeving afgestemd is op deze doelgroep. Kleurgebruik, afbeeldingen, notenvoorbeelden, grafische notaties: het staat allemaal klaar om kinderen te motiveren om aan de slag te gaan met het programma.

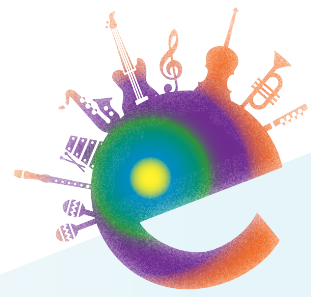
3.7. De taak van de leerkracht

De leerkracht is in de eerste plaats co-creator: de leerkracht maakt het onderwijs en wordt daarbij geholpen door het ontwikkelde lesmateriaal. Het EWD-programma is geen tv-uitzending waarbij de kinderen geacht worden ademloos te kijken naar wat uitgezonden wordt. In een goede muzikles is er sprake van interactie tussen programma - kinderen - leerkracht. De leerkracht presenteert, organiseert, faciliteert, helpt bij de beoordeling en motiveert. Ten aanzien van de benodigde muzikale vaardigheden, biedt het programma EWD de leerkracht de helpende hand: de liedjes worden voorgezongen, de door de kinderen te klappen ritmen zijn als luistervoorbeeld beschikbaar. Opdrachten worden meestal vergezeld van een beoordelingskader waarin evaluatiecriteria voorbeeldmatig zijn aangegeven. In de toekomst worden bewegingsactiviteiten zoveel mogelijk voorzien van filmpjes en/of animaties.

3.8. Samenhang

Onderwijs in samenhang is van grote waarde voor kinderen en leraar. Het maakt het onderwijs sterk, zorgt voor minder versnippering en bespaart tijd omdat de motivatie en de oriëntatiebasis van de kinderen veel steviger is dan bij voortdurend nieuwe onderwerpen. Door de muziekpedagogische inhoud onder te brengen in onderwerpen uit de belevingswereld van de kinderen (let op de titels van de lessen) en de betekenisvolle situaties, zijn er voor de leraar eenvoudig verbanden te leggen met andere activiteiten en andere vakken. Daardoor ontstaan er diverse kansen om samenhang in het onderwijs aan te brengen.

De intentie van de auteurs is om op korte termijn te starten met het toevoegen van lessen beeldend, dans en drama aan *Muziek-wijs*. Daarmee ontstaat dan een kunst en cultuurmethode voor het basisonderwijs.

Bibliografie

Elliott, D. (1995). *Music Matters. A New philosophy of Music Education*. New York: Oxford University Press.

Gardner, H. (2004). *Frames of mind. The theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books.

Haanstra, F. (2011). *Authentieke kunsteducatie: een stand van zaken*. Cultuur +Educatie nr 31.

Haverkort, F., Lei, R. v.d., & Noordam, L. (2007). *Moet je doen muziek*. Utrecht: ThiemeMeulenhoff.

Heusden, B. v. (2010). *Cultuur in de Spiegel, naar een doorlopende leerlijn cultuuronderwijs*. Groningen: RUG - SLO.

Honing, H. (2009). *Iedereen is muzikaal*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam.

Jaschke, A. C. *Muziek en brein. De effecten van muziek op kernfuncties van je hersenen*. De Pyramide, 67 (5), p. 4-9.

Lei, R. v.d., Haverkort, F., & Noordam, L. (2015). *Muziek Meester!* Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.

Raad voor Cultuur (2014). *De Cultuurverkenning*. Den Haag: Raad voor Cultuur.

Scherder, E. (2015). *Het brein en muziek*. Opgehaald van <https://www.youtube.com/watch?v=o7Wg6py2U1I>

SLO (2014). *Leerplankader kunstzinnige oriëntatie*. www.kunstzinnigeorientatie.slo.nl (geraadpleegd 30 januari 2015).

